

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ПСИХОЛОГІЯ І ОСОБИСТІТЬ

Науковий журнал

Заснований у травні 2011 року

Виходить два рази на рік

**№ 1 (13)
2018**

Київ – Полтава
2018

G. S. Kostyuk Institute of Psychology at National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

PSYCHOLOGY AND PERSONALITY

Scientific journal

Founded in may 2011

Biannual

**№ 1 (13)
2018**

Kyiv–Poltava
2018

ISSN 2226-4078 (Print)
ISSN 2410-3527 (Online)
УДК 159.9 + 37.015.311 (051)

Засновники

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
*Затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка, протокол № 10 від 5.02.2018 р.*

Головні редактори

Максименко С.Д. – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України;
Седих К.В. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Заступники головних редакторів

Моргун В. Ф. – кандидат психологічних наук, професор кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;
Тітов І.Г. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Редакційна рада

Мояля В.О. – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
Чепелєва Н.В. – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
Карамушка Л.М. – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
Смульсон М.Л. – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України.

Редакційна колегія

Бех І.Д. – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
Бондаренко О.Ф. – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
Бурлачук Л.Ф. – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
Джакомуччі С. – доктор психології, професор (м. Болцано, Італія);
Кочарян О.С. – доктор психологічних наук, професор;
Москаленко В.В. – доктор філософських наук, професор;
Мутафова М.Є. – кандидат психологічних наук, доцент (м. Благоевград, Болгарія);
Носенко Е.Л. – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
Панкалла А. – доктор психологічних наук, професор (м. Познань, Польща);
Панок В.Г. – доктор психологічних наук, професор;
Помиткін Е.О. – доктор психологічних наук, професор;
Рибалка В.В. – доктор психологічних наук, професор;
Саннікова О.П. – доктор психологічних наук, професор;
Стелцер Б. – доктор філософії, клінічний психолог (м. Познань, Польща);
Татенко В.О. – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
Титаренко Т.М. – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
Шалєб Ю.М. – доктор психологічних наук, професор;
Яценко Т.С. – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ №17757-6607Р від 19.05.2011 р.

*Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(Наказ Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.)*

*Журнал внесено / проіндексовано в таких наукометричних базах:
Google Scholar, Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Bible, Index Copernicus,
Open Academic Journals Index (OAJI), OpenAIRE*

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

Рибалка В.В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ: ОСОБИСТІТЬ, ПСИХОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ,
ДУХОВНІСТЬ..... 9

Омельченко І.М.

КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СТРУКТУРІ СВІДОМОСТІ
І САМОСВІДОМОСТІ: ФЕНОМЕНОЛОГІЯ І НОУМЕНОЛОГІЯ ... 21

Тітов І.Г.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
СТАНОВЛЕННЯ СВІТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ
В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ 37

Мельничук М.М.

СТАНОВЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ
В КОНТЕКСТІ МІФІВ ТА СИМВОЛІВ КУЛЬТУРИ..... 51

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Жданюк Л.О.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАВЛЕННЯ
СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 63

Зайцева О.О.

ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ
З РІЗНИМ РІВНЕМ МЕТАКОГНІТИВНОЇ ВКЛЮЧЕНОСТІ В
ДІЯЛЬНІСТЬ..... 75

Зозуль Т.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ
ІЗ СІМЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ 85

Милашенко К.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЯК РЕСУРСУ
САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ 96

Рева М.М.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ..... 106

Тесленко М.М., Юдіна Н.О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ
НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ 118

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Лохвицька Л.В.

АРГУМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЦІННІСНО-РЕГУЛЯЦІЙНОЇ
ІНТЕРАКЦІЇ В КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ МОДЕЛІ МОРАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ 128

АКМЕОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА ПРАЦІ ТА СПІЛКУВАННЯ

Гончарова Н.О.

МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ..... 139

Мирошник О.Г.

ПАТЕРНИ РЕФЛЕКСИВНИХ ПРОЦЕСІВ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ 149

Тітова Т.Є., Крикля К.П.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД АДАПТАЦІЇ
ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИШІ 161

КЛІНІКО-БІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСОБИСТІСНИХ РОЗЛАДІВ

Помогайбо В.М., Березан О.І., Петрушов А.В.

ГЕНЕТИКА СИНДРОМУ ДЕФІЦИТУ УВАГИ
З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ 171

ДИСКУСІЇ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Фільц О.О.

ОСНОВНЕ ПИТАННЯ ПСИХІАТРІЇ ДО ФІЛОСОФІЇ 183

ОСОБИСТІСТЬ ПСИХОЛОГА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ

Н.Ф. ТАЛІЗІНА 199

РЕЦЕНЗІЇ І БІБЛІОГРАФІЯ

Супрун М.

ІНТЕГРАТИВНА ПАРАДИГМА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ
ОРІЄНТИР ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВІДУ 203

ПРАВИЛА ПІДГОТОВКИ РУКОПИСІВ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ

В ЖУРНАЛІ «ПСИХОЛОГІЯ І ОСОБИСТІСТЬ» 208

РЕЦЕНЗІІ І БІБЛІОГРАФІЯ

СУПРУН Микола Олексійович

*доктор педагогічних наук, професор кафедри психокорекційної педагогіки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

ІНТЕГРАТИВНА ПАРАДИГМА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ОРІЄНТИР ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Кобильченко В.В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору: монографія / В.В. Кобильченко; Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. – Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. – 367 с.

У монографії висвітлюються проблеми позитивного функціонування та особистісного благополуччя молодших школярів із порушеннями зору. Розкрито теоретико-методологічні та теоретико-методичні основи психолого-педагогічного супроводу як інтегративної технології; розглянуто загальні теоретичні аспекти супроводу; розроблено його структурно-функціональну модель та концепції педагогічної підтримки й психологічної допомоги як складових психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору. Упровадження монографії сприятиме: по-перше, підвищенню якості професійної діяльності фахівців, які здійснюють супровід молодших школярів із порушеннями зору; по-друге, підвищенню якості освіти зазначеної категорії учнів. Монографія

адресована науковцям та практикам, студентам ВНЗ, здобувачам науково-освітнього рівня доктора філософії у галузі спеціальної освіти та психології, усім, кого цікавить проблема психолого-педагогічного супроводу.

Вихід у світ монографії головного наукового співробітника лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, доктора психологічних наук Вадима Володимировича Кобильченка «Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору» є неординарною подією для психологічної науки, особливо для сучасної спеціальної психології, позаяк на сьогодні у цій царині обмаль ґрунтовних наукових праць.

Головна ідея даної книги – познайомити читачів із сучасними науковими поглядами на розвиток і саморозвиток особистості дитини, із власними авторськими підходами до проблеми психолого-педагогічного супроводу молодших школярів із порушеннями зору.

Рецензована монографія також цілком відповідає сучасним запитам освіти дітей із особливими потребами, оскільки наразі гостро постає необхідність залучення в навчально-виховний процес інноваційних технологій з метою розвитку особистісного потенціалу дитини молодшого шкільного віку всупереч несприятливим обставинам життя, зумовленим численними біопсихосоціальними чинниками.

Слід зазначити, що в сучасних умовах спостерігається збільшення кількості дітей, що мають різні зорові порушення. Це, зокрема, пояснюється й тим, що в результаті початку навчання у школі різко зростає навантаження на зір дитини. Робота на уроках, необхідність виконання домашніх завдань часто викликає втому очей, а згодом – виникнення певних відхилень у діяльності зорового аналізатора.

Порушення зорових функцій призводить до неможливості або утрудненості зорового відображення світу. У результаті, зі сфери сприймання випадають важливі сигнали, що інформують дитину про властивості предметів і явищ навколишнього світу.

Відомо, що початок навчання в школі – один із найбільш значущих моментів у житті дитини, період якісних змін у її самосвідомості. Крім того, на цей період припадає криза 6-7

років, яка є тим етапом, який відділяє дошкільне дитинство від молодшого шкільного віку, її ще називають кризою саморегуляції. Криза 6-7 років потребує переходу до нової соціальної ситуації, нового змісту відносин із оточенням. Дитина має вступити у стосунки з суспільством як із сукупністю людей, що здійснюють обов'язкову, суспільно необхідну й корисну діяльність. У сучасних умовах це проявляється насамперед у прагненні дитини піти до школи, стати учнем.

На жаль, багато хто з педагогів і батьків навіть сьогодні недооцінює ті якісні зміни, які відбуваються в структурі особистості дитини з глибокими порушеннями зору під час навчання. Значно більша увага приділяється традиційному отриманню дитиною загальноосвітніх знань, навичок та умінь. Особистісні зміни – особливо значущі, вони можуть зіграти як позитивну, так і негативну роль, можуть зміцнити психологічне здоров'я дитини або ж підірвати його. І якщо пробіли в знаннях можна згодом компенсувати, то психологічні порушення, негативні особистісні риси можуть мати стійкий характер, важко піддаватися педагогічній та психологічній корекції.

Навчальні переважання, невідповідність між зовнішніми вимогами і внутрішніми можливостями дитини, слабка функціональна готовність або навіть цілковита неготовність до школи, відсутність навчальної мотивації призводять у кінцевому результаті до того, що школа стає для дітей з порушеннями зору постійним джерелом стресу. В особливій ситуації ризику перебувають молодші школярі, оскільки саме їм потрібно швидко адаптуватися до нових складних умов шкільного життя.

Необхідно, щоб батьки та педагоги володіли елементарними психологічними знаннями, базовими відомостями про вікові психологічні особливості дітей. У цьому їм повинна допомагати шкільна психологічна служба, позаяк саме шкільний психолог є тією людиною, яка може допомогти дитині віднайти своє справжнє *Я*, переглянути власну самооцінку, успішно вирішити свої особистісні проблеми.

У зв'язку з цим рецензована монографія, яка присвячена проблемі психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору, на сьогодні є надзвичайно актуальною. Матеріалом для наукового мислення про людину традиційно є сама людина, душа, свідомість, психіка, вплив,

активність людини, джерела, форми й умови її розвитку. Виникнувши в конкретно-історичний період, парадигма не залишається прив'язаною до нього й тому не зникає, а відтворюється надалі у філо- і онтогенезі свідомості.

У рецензованій праці примітним є інтегративний підхід до аналізу проблем особистісного функціонування дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору, їхньої соціально-психологічної адаптації в умовах навчального закладу тощо. Методологічний фундамент інтегративного підходу складається з методологічних принципів цілісності, розвитку, нелінійного детермінізму, багатомірності істини, позитивності, співвіднесеності, онтологічного плюралізму.

Грунтовним є авторський аналіз теоретичних основ психолого-педагогічного супроводу молодших школярів із порушеннями зору, його структури, функцій, методів та засобів. У рецензованій монографії розкрито теоретико-методологічні та теоретико-методичні основи психолого-педагогічного супроводу як інтегративної технології, з'ясовані характерні особливості психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору.

Нам також імпонує архітектоніка монографії В.В. Кобильченка, яка складається з шести розділів і містить оригінальні наукові результати, надаючи теоретичним викладкам наукової новизни та практичної значущості. Без сумніву, науковим надбанням є розроблені автором структурно-функціональна модель та концепції педагогічної підтримки й психологічної допомоги, які, відповідно до авторської моделі, інтегровані в психолого-педагогічний супровід молодших школярів із порушеннями зору. В авторській трактовці, педагогічна підтримка здатна поліпшити взаємини між дітьми й дорослими (педагогами й батьками), і, головним чином, покликана попереджати виникнення проблем і конфліктів у сфері соціальної взаємодії й на шляху особистісного становлення школяра тоді як психологічна допомога зорієнтована на підвищення соціально-психологічної компетентності дітей та дорослих і надання їм професійної допомоги психолога.

Отже, автор пропонує розглядати психолого-педагогічний супровід саме як інтегративну технологію, стрижнем якої є

відновлення й розвиток потенціалу особистості дитини з порушеним зором, і в остаточному підсумку – ефективне виконання школярем своїх основних функцій, досягнення особистісного благополуччя.

Це, у цілому, забезпечує розв’язання навчальних та корекційно-розвивальних завдань початкової школи цього типу, виступає підґрунтям професійної підготовки педагогів та психологів, які працюють із молодшими школярами з порушеннями зору.

Ми високо оцінюємо рецензовану фундаментальну монографію й дякуємо авторові за кропітку багаторічну працю в гостро актуальній царині педагогіки і психології.

Сподіваємось, монографія В. В. Кобильченка стане при нагоді науковцям, які працюють в галузях вікової, педагогічної, соціальної та спеціальної психології; спеціальної та інклюзивної освіти; викладачам і студентам педагогічних коледжів та університетів; практичним психологам і педагогам-практикам.